

ЦЕРЕМОНІАЛ ПРИЙОМУ ІНОЗЕМНИХ ГОСТЕЙ В ЧИГИРИНІ ЗА ЧАСІВ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО.

В ході Національно-визвольної революції 1648 - 1657 рр. місто Чигирин з невеликого козацького міста перетворився в один з найважливіших центрів політичного життя Східної Європи, де зустрічалися дипломати Польщі, Молдавії, Росії, Швеції, Венеції, Туреччини, Криму, Валахії. Тут визначалися шляхи вирішення військово-політичних проблем важливих для долі всієї Європи. Посли могутніх держав добре знали шлях до Чигирини - столиці козацької держави Богдана Хмельницького. Вже в квітні 1649 р. до Чигирини приїздить російський посол Григорій Унковський з посланням до Богдана Хмельницького від царя Олексія Михайловича. У листопаді цього ж року до Чигирини прибуває ще один царський посол Григорій Неронов. У травні 1650 р. у Чигирин завітав відомий венеціанський дипломат- посол Віміна з пропозицією про створення широкого антитурецького союзу. У 1650 р. двічі побував в Чигирині турецький посол Осман-чауш з листами від великого візира Бектеш-аги. У жовтні 1650 р. Чигирин відвідав польський посол Воронич з листами короля Яна II Казимира до Богдана Хмельницького. На початку 1652 р. Богдан Хмельницький прийняв у Чигирині відомого на той час московського купця Перфілія Зеркальникова з царською грамотою "для обидних дел". Наприкінці травня 1653 р. були прийняті в столиці України російські послы Артем Матвеев та Іван Фомін. У березні 1655 р. аудієнцію у гетьмана запросив прибувший до Чигирини посол силістрійського паші Сіяуша Шагин-ага з дорученням великого візира Азема-паші розпочати переговори. В 1656 - 1657 рр. продовжувався інтенсивний обмін посольствами між Чигирином і Константинополем. У липні 1656 р. до Чигирини приїхав Франц-Шибеші щоб, за дорученням семигородського правителя Ракоція "приязнь двох народів, вихо-

ванців Марса", закріпити урочистими договірними актами. На початку жовтня цього ж року посол Ракоція Ласлав Уйлакі привіз до Чигирини підписані присяжні грамоти, а 8 жовтня 1656 р. гетьман і старшина підписали договір про дружбу між Військом Запорізьким і Семиградом. В січні 1657 р. до Чигирини з листами від шведського короля Карла Густава прибув посол Велінг. А у червні цього ж року козацьку столицю відвідав посол бранденбургського курфюрста Фрідріха Вільгельма ігумен Данило з пропозицією підписати договір про дружбу з Богданом Хмельницьким. Водночас, з наказом з'ясувати політичну позицію Хмельницького у Чигирин прибув і російський посол Федір Бутурлін.

Постійні дипломатичні зносини з різними країнами викликали до життя своєрідний церемоніал прийому іноземних послів, який склався при дворі Хмельницького у Чигирині. Назустріч особливо важливим посольствам висилали почесну варту, яка вітала послів і проводила їх до гетьманської столиці. Послам надавали приміщення і харчування. З привітанням від гетьмана приходив хто-небудь із старшини, найчастіше генеральний осавул. Дозагибелі послів нерідко вітав старший син Хмельницького Тиміш. На другий день після приїзду посольства знову приходили представники старшини проводити послів на аудієнцію до гетьмана. Посли їхали верхи, на парадно прибраних конях: найбільш іменитих дипломатів супроводила почесна варта з козаків Чигиринського полку. Російські посольства їхали в такому порядку: попереду піддячий, який віз царську грамоту, далі - сам посол зі своїм почтом, а позаду - козацьке товариство. Посли спішувались з коней біля ганку гетьманського будинку. Їм назустріч виходив генеральний писар, зазвичай з іншими представниками генеральної старшини і проводив до гетьманської "світлиці". Недалеко від дверей послів зустрічав сам гетьман, інколи з синами. Посол виголошував вітальну промову і передавав гетьманові листа від свого володаря, а також вручав привезені подарунки. Далі генеральний писар уголос читав надісланий лист. Після цієї церемонії Хмельницький запрошував послів "хліба їсти". Страви подавались в цю ж кімнату. На бенкеті гетьман проголошував тост на честь

володаря, який прислав посольство, а також на честь послів. Тости на честь коронованої особи та посла супроводжувались салютами з гармат. Після банкету старшина проводила послів до відведеного їм місця постою.

Наступного дня послі знову приїздили до гетьмана, тепер вже для ведення ділової частини переговорів. Гетьман запрошував їх до окремої кімнати і там у присутності генерального писаря вислуховував пропозиції послів, обговорював їх і давав свої відповіді. Переговори, як правило, тривали кілька днів. Посли, звичайно, просили щоб їх не затримували довго. На прощальну, відпускну аудієнцію послі приїздили також в супроводі представників генеральної старшини. Гетьман прощався з дипломатами, передавав запечатаного листа, наділяв послів подарунками, часом й грішми, давав прощальний банкет. З Чигирини послів проводила почесна варта, деколи з військовою музикою, а до кордону їх супроводжували провідники.

Яскраві свідчення про це містять мемуари німецького священика Конрада Якоба Гільдебрандте, який на початку 1657 р. побував у козацькій столиці Чигирині у складі шведського посольства Веллінга. Він вів щоденник, на основі якого в 1668 р. були написані "Подорожні нотатки": "Як тільки пан посол увійшов до Чигирини, йому відвели окреме приміщення, де він міг мешкати зі своїми людьми та своїми кіньми. Окрім того, гетьман Б. Хмельницький звелів забезпечити провіантом пана посла. Прислав спершу цинкову сулію, повну оковитої, а потім пішла провізія.

Через те, що пан посол був не зовсім ласий на таке питво, то оковиту вручили спедиторіві. Він обіцяв цю оковиту перелити в барилочку для людей, які будуть вертатися. Окрім провізії, послу надіслали ще й пашу для коней. Все це йому нічого не коштувало.

18 січня 1657 р. запросили пана посла на аудієнцію до гетьмана. Після обміну чемностями і закінчення конференції, що проводилась латинською мовою, було прийняття. Перед від'їздом посла з Чигирини гетьман подарував йому білого коня, декілька соболіних шкур та мішочок грошей, де було 50 державних талярів - це було на прохарчування. Його слугам гетьман звелів виплатити 15 талярів.

У 1654-му і 1656-му роках Україною подорожував антіохійський патріарх Макарій III зі своїм сином Павлом Алеппським. Останній описав цю подорож у своєму щоденнику. Є там нотатки про перебування сірійців в Чигирині, про спілкування з Б. Хмельницьким.

Автор щоденника пише, що перед містом "писар, себто секретар Хмеля, вийшов нам назустріч і з великим загоном козаків провів нас до міста головною дорогою.

Коли ми підїхали до міста, молодший гетьманич вийшов нам назустріч із процесією та духовенством, і нас провели до старої дерев'яної церкви Успіння Богородиці, що стоїть біля гетьманської палати. Після служби Божої ми пішли до гетьмана на обід.

У ті часи було звичайним дарувати подарунки під час дипломатичних прийомів. Хмельницький обдаровував послів породистими кіньми та дорогоцінною зброєю. Російський посол Унковський одержав від гетьмана лук з сагайдаком, Віміна - майстерно зроблену рушницю, орнаментовану золотом і сріблом. Іноземні послі також привозили гетьманові подарунки від своїх володарів. Російські послі завжди наділяли гетьмана і старшину дорожніми соболями. Так, царські дипломати Матвеев і Фомін привезли в дарунок гетьманові "5 сороків соболів, разом з 500 рублями, Виговському 3 сорока з 200" та ще в запрос за службу и раденьє и проведованіє вестей 5 пар по 5 рублів - але це він отримав потайки від гетьмана. А військовому обозному Федорові Коробці, чигиринському полковникові Карпові Трущенкові і наказному Іванові Волеваченкові, черкаському полковникові Григорієві Пархоменкові, військовому осаулові Михайлові Миськові, чигиринському отаманові Яцкові Нечипуренкові, Данилові Виговському і "ближнім людям гетьмана" - разом 15 пар соболів по 5 рублів пара (мабуть, по парі кожному). Навзаєм гетьман прислав їм до господи на прощання наступні дарунки: "Матвееву коня, лук ядринський і грошима 40 ефимків (талярів), від Виговського також ядринський лук і пару "ольстр" (піхов) для пістолів. Фомину - коня і 25 ефимків".

Цісар Фердинанд передав Хмельницькому срібний позолочений келих. Султанські послі привозили дорогий

одяг, шаблі та іншу зброю, коней, ласощі.

Церемоніал прийому іноземних гостей, який склався в Чигирині - столиці Української Козацької держави Богдана Хмельницького - є переконливим свідченням того, що у другій половині XVII століття на світовій арені постала самостійна держава, з думкою якої рахувались майже всі держави Східної Європи. Ведення Хмельницьким широко розгалуженої міжнародної діяльності, наявність дипломатичних стосунків з багатьма державами - листування з ними, укладення угод, обмін посольствами - свідчення входження України в русло міжнародної політики.

1. Історія міст і сіл . Черкаська область. К. 1972. С. 788.
2. Наш рідний край. Хрестоматія з історії Черкащини. К., 1993. С. 368
3. Капуста В. Чигиринський замок. //Чигиринські вісті. 1995. 1 лютого.
4. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. Львів. Світ. 1990. С. 408.
5. Смолій В.А. Степанков В.С. Богдан Хмельницький: хроніка життя та діяльності. К. 1994. С. 264.
6. Статі Л.Д.Бутенко Р.К. Православ'я та український визвольний рух кінця XVI - першої половини XVII ст. /Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку. Матеріали П'ятих Всеукраїнських історичних читань. К. - Черкаси., 1995. С. 97 - 99.
7. Солодар О.І. Чигирин - столиця козацької держави (1648 - 1678 р.р). /Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку. Матеріали Шостих Всеукраїнських історичних читань. К. - Черкаси., 1997. С. 138 - 142.
8. Учиета І.І. Стежками Холодного Яру. К. 1988. С. 64.
9. Смолій В.А. Степанков В.С. Богдан Хмельницький очима сучасних істориків. //Голос України. 1995. 23 вересня.
10. Капуста В. Творець нашої державності. //Чигиринські вісті. 1995. 23 вересня.
11. Радянська енциклопедія історії України. К. 1972. Т. 4. С. 576.

КОДИКОЛОГІЯ, АРХІВОЗНАВСТВО ТА ДОКУМЕНТАЛІСТИКА